

JAMES BACQUE
DRUGE IZGUBE

Mengeš, 2007

James Bacque
DRUGE IZGUBE

Prevedel Andrej Poznič
Opremil Žiga Valetič
Prelom Marko Avanzo
Uredil Andrej Poznič
Izdala založba Ciceron, 2007
Tisk Schwarz d.o.o.

Naslov izvornika: Other Losses
Copyright © 1999, 2004 by James Lovelock
Copyright © za izdajo v slovenščini Založba Ciceron

V skladu z Zakonom o avtorskih in sorodnih pravicah je brez pisnega dovoljenja založbe prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, tudi fotokopiranje, tiskanje ali shranjevanje.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

355.257.72(430)"1945"
94(430)"1945"

BACQUE, James,
Druge izgube / James Bacque ; [prevedel Andrej Poznič]. - Mengeš
: Ciceron, 2007

Prevod dela: Other losses

ISBN 978-961-6627-04-7
235776512

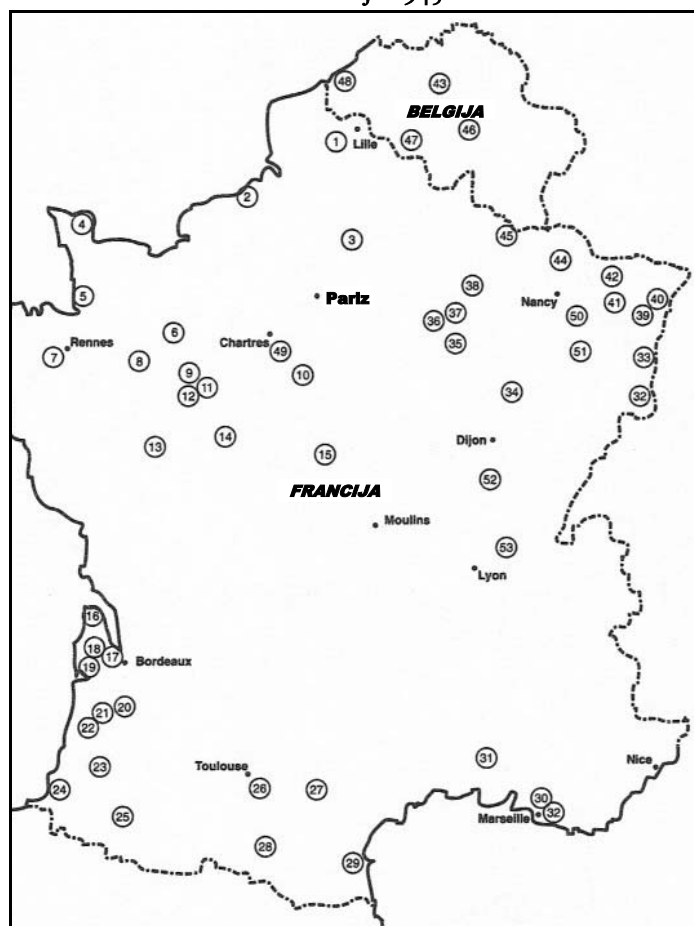
James Bacque

DRUGE IZGUBE

CIC
TAM ALTAE
SUNT RADICES
STULTITIAE
ER
ON

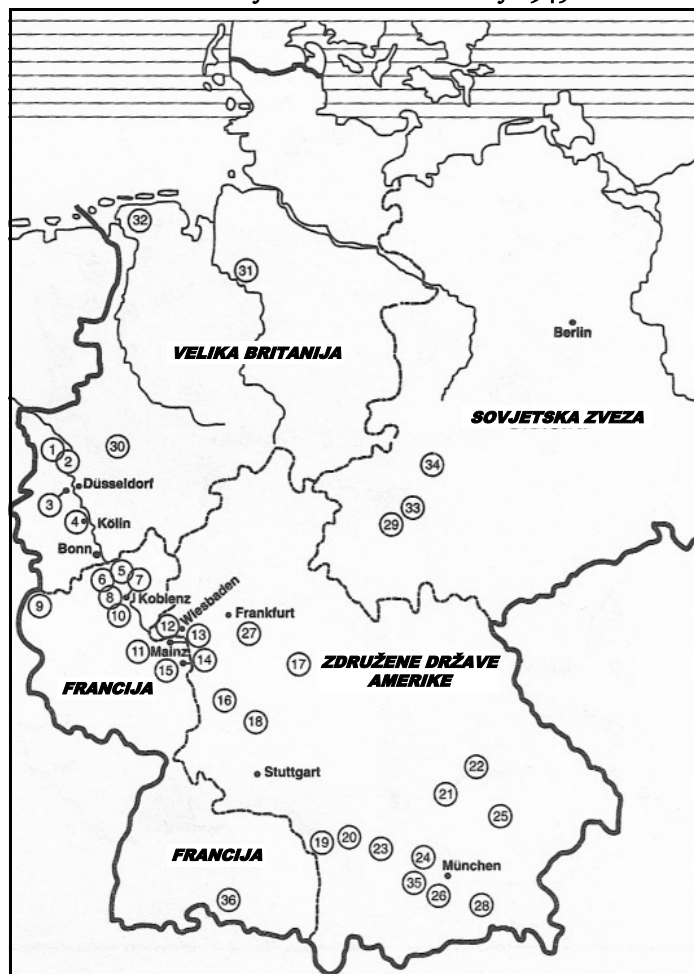
FRANCIJA 1945

UJETNIŠKA TABORIŠČA V FRANCIJI IN BELGIJI

Francozi so imeli več kot 1600 taborišč, ki so bila razpršena po vsej Franciji in v njihovi okupacijski coni v Nemčiji. Številna od teh so Francozi po koncu vojne prevzeli od ameriške vojske.

OKUPACIJSKE CONE V NEMČIJI 1945

TABORIŠČA VOJNIH UJETNIKOV V ZAVEZNIŠKIH OKUPACIJSKIH CONAH V NEMČIJI

Američani so imeli v Nemčiji približno 200 taborišč. Vsaj pet jih je spomladi 1945 po ustanovitvi okupacijskih con prevzela Francija.

KAZALO

13	Predgovor
17	Uvod k prvi izdaji
21	Uvod v drugo, dopolnjeno izdajo
67	Odločanje o nemški usodi
79	Brez zavetišča
93	Brez javne objave
105	Okrutnost zmagovalcev
119	Poletje lakote
141	Oviranje pomoči
161	Taborišča počasne smrti
173	Prikrivanje trupel
191	V rastlinjaku
213	Britanci in Kanadčani
225	Miti, laži in zgodovina
247	Epilog
271	Opombe
299	Izbrana bibliografija
303	Obiskani arhivi

KLJUČNI DOGODKI, POVEZANI S TO KNJIGO:

1939

1. september: Nemčija napade Poljsko.

1. september: Velika Britanija in Francija napovesta vojno Nemčiji.

10. september: Kanada napove vojno Nemčiji.

17. september: Sovjetska zveza okupira Poljsko.

Zima 1939 – 1940

Rdeča armada v Katinskem gozdu pobije več kot 21.000 poljskih častnikov.

1940

21. junij: Poraz, predaja in razkosanje Francije. Nemška vojska zajame več kot 1.500.000 francoskih vojakov in jih kot vojne ujetnike odpelje v Nemčijo.

1941

Junij: Nemčija napade Sovjetsko zvezo.

December: Japonska napade ZDA, Hitler pa jim napove vojno.

1942

Avgust: Kanadčani napadejo Dieppe in pozneje obtožijo nemško vojsko, da je zajete ujetnike priklenila na verige; Nemci ogovarjajo z enakimi obtožbami na račun kanadske vojske.

November: zavezniki se izkrcajo v severni Afriki.

1943

Januar: Churchill in Roosevelt se sestaneta v Casablanci in od Nemčije zahtevata brezpogojno predajo.

Maj: sile osi se predajo v Tuniziji in zavezniki zajamejo dotlej največje število vojnih ujetnikov v drugi svetovni vojni. Eisenhower se Marshallu potoži: "Škoda je le, da jih nismo mogli pobiti še več."

November – december: Teheranska konferenca, Stalin in Roosevelt nazdravljata zamisli o maščevalnem poboju 50.000 nemških častnikov po vojni; Elliott Roosevelt se navdušuje, da jih je potrebno pobiti še veliko več, kar bo podprla tudi ameriška vojska. Churchill besno zapusti konferenčno dvorano.

1944

Februar: Eisenhower imenuje generala Everetta S. Hughesa za svojega posebnega pomočnika.

6. junij, dan D: Ameriška, britanska in kanadska vojska se izkrcajo v Normandiji.

September: konferenca v Quebecu; Roosevelt in Churchill potrdita Morgenthauov načrt o uničenju nemške industrije. Zavezniki prodrejo do Porenja. Časopisni članki opozarjajo pred Morgenthauovim načrtom.

Oktober: Stalin na sestanku s Churchillom v Moskvi podpre Morgenthauov načrt.

4. november: Hughes svetuje Eisenhowerju naj vse ukaze v zvezi s prehranjevanjem ujetnikov ohrani v strogi tajnosti.

1945

Februar: Konferenca na Jalti; Roosevelt, Churchill in Stalin razpravljajo o razorožitvi Nemčije in o vojni odškodnini.

10. marec: Eisenhower potrdi in podpiše ukaz o vzpostavitvi usodnega statusa *razoroženih sovražnih enot* in z njim številnim doterdanjim *vojnim ujetnikom* vzame zaščito Ženevske konvencije. V Parizu izjavi, da Združene države spoštujejo Ženevsko konvencijo o vojnih ujetnikih.

8. maj: Kapitulacija Nemčije. Združene države Švici odvzamejo status sile zaščitnice za nemške vojaške ujetnike in s tem kršijo Ženevsko konvencijo. Eisenhower Churchillu pove, da je zmanjšal obroke hrane za ujetnike in da jih bo še zmanjševal. General Patton pospeši odpuščanje ujetnikov. Eisenhower ukaže svojim

generalom naj ustavijo odpuščanje. obroki hrane za ujetnike se spet zmanjšajo.

Eisenhower prepove nemškim civilistom prinašati ujetnikom svojo hrano.

Junij: General Lee odločno nasprotuje napačnim podatkom o številu ujetnikov, ki jih dobiva iz Eisenhowerjevega štaba. Littlejohn se pritožuje, da ujetnikov, ki jih je bilo že 4.000.000, ne more nahraniti. Številnim ujetnikom so skrivaj spremenili status in kot *razoroženi sovražni vojaki* ostanejo brez hrane in zavetišča. Nemški civilisti jim ne smejo pomagati. Stradati začnejo tudi sami. Mednarodni odbor Rdečega križa poskuša v Nemčijo poslati zaloge hrane, toda vlake prestreže ameriška vojska in jih pošlje nazaj v Švico. Kanadski premier King protestira zaradi neupoštovanja Ženevske konvencije. Britansko zunanje ministrstvo ga utiša.

Julij: Številne umirajoče ameriške ujetnike izročijo Franciji. Stotnik Julien pove, da je bilo neko ameriško taborišče povsem podobno nacističnemu koncentracijskemu taborišču v Buchenwaldu.

Avgust: Z Eisenhowerjevim ukazom so v usodni status *razoroženih sovražnih vojakov* premeščeni še preostali vojni ujetniki. Stopnja smrtnosti takoj naraste. General Littlejohn se Eisenhowerju pritožuje, da 1.550.000 ljudi, ki bi morali dobivati toliko hrane, kot ameriški vojaki, ne dobi ničesar. Rdeči križ mora hrano vračati darovalcem, ker je ne sme odpeljati v Nemčijo.

September: Predstavniki Rdečega križa v Franciji Jean-Pierre Pradervand opozori de Gaulla, da bo ena tretjina ujetnikov, ki jih je Francija dobila od Američanov, kmalu mrtvih, če takoj ne dobijo pomoči. Pradervandovo opozorilo objavijo mediji. Eisenhower in general Smith zanikata ameriško krivdo. *New York Times* poroča o obupnih razmerah v francoskih taboriščih, nič pa ne pove o razmerah v ameriških taboriščih, ki jih je obiskal novinarski zvezdnik Drew Middleton.

DRUGE IZGUBE

10. oktober: Littlejohn poroča Eisenhowerju in opozarja na presežke hrane v ameriških vojaških skladiščih v Evropi ter predlaga, da bi jo poslali v Združene države.

1945 - 1946

Konec leta 1946 Združene države odpustijo skoraj vse ujetnike. Francija jih ima še vedno nekaj sto tisoč in jih postopoma pošilja domov vse do leta 1949.

1947 - 1950

Uničena je večina ameriške dokumentacije iz ujetniških taborišč. Nemci ugotovijo, da se še vedno ni vrnilo domov približno 1.700.000 vojakov, ki so bili ob koncu vojne še živi. Zahodni zavezniki zanikajo krivdo. Združene države, Velika Britanija in Francija obtožujejo za zločine nad vojnimi ujetniki Sovjetsko zvezo .

1960 - 1972

Zahodnonemško zunanje ministrstvo pod vodstvom Willyja Brandta omogoči objavo knjig, ki zanikajo ameriške zločine nad vojnimi ujetniki. Ameriški senatorji obtožujejo Sovjetsko zvezo, o razmerah v ameriških taboriščih pa molčijo.

4. poglavje

OKRUTNOST ZMAGOVALCEV

Dub Goetheja, sveti dub, obrani me pri živoljenju.

ANONIMNI UJETNIK

Ponoči so reflektorji s slepečimi šopi žarkov švigali preko mož, ki so ležali v svojih jamah. Ti so tesnobno opazovali temne postave, ki so stale visoko nad njimi na osvetljenih poteh med jarki. Po spolzkih bregovih jarkov so se vso noč opotekali možje, ki so vstopali v dolge vrste čakajočih za vodo. Charles von Luttichau je ležal v svojem jarku, tesno zvit k enemu od svojih častnikov in se spraševal, ali mu bo uspelo izposlovati osvoboditev, še preden bi ga premestili v Francijo. Možje naokrog so tulili v nočni mori. Odločil se je, da bo naslednjega dne spet poskusil pri stražarjih. "Na pol sem Američan," je premišljeval, ko je obnavljal svojo angleščino. "Mama je Američanka. Predajam se vam. Ne sodim sem. Napol sem Američan."*

Niso ga ujeli v spopadu, temveč se je sam predal, ko so nameravali ameriški vojaki vdreti v njihovo domačo hišo, kjer je bil na zdravljenju, kajti sicer bi ga lahko obtožili, da je pripravljal podtalni odpor.

"Zaprli so nas v prenapolnjeno žično ogrado na prostem in skoraj brez vsake hrane," je pripovedoval o taborišču v Krippu blizu Remagena ob Renu.

Za latrine smo imeli le jarke ob bodeči žici, ki so jih prekrili s blodi. Spali smo v jamah, ki smo si jih izgrebli z rokami, potem pa smo se v njih tiščali drug ob drugega. Nagneten

* Von Luttichau, ki je v Krippu preživel tri mesece, se je pozneje preselil v Washington, kjer je kot zgodovinar delal za ameriško vojsko.

smo bili eden ob drugega. Tisti, ki so bili bolni, so potrebo opravljali tam, kjer so ležali. Večina je bila tako slabotnih, da niti blač niso več spustili pred potrebo. Kmalu je bila okužena obleka, pa tudi tla, kjer smo sedeli in ležali. Sprva nismo imeli nobene vode razen deževnice, šele po nekaj tednih pa smo dobili nekaj malega vode iz rezervoarjev. Vendar pa večina ni imela pri sebi ničesar, v kar bi vodo natočili in tako smo lahko naredili le nekaj požirkov, potem ko smo dolgo, včasih tudi vso noč, čakali v vrsti. Na mehki zemlji med jarki smo se opotekali in pogosto padli v luknje, iz katere si se komaj spet splazil. Dež je v tistem obdobju nenehno padal, najmanj vsak drugi dan. Več kot polovico dni nismo dobili nobene brane, kadar smo jo dobili, pa je bil to najmanjši obrok K in z ovitka je bilo mogoče razbrati, da nam dajejo desetino tistega, kar dobijo njihovi vojaki. Vse skupaj smo na dan verjetno dobili približno pet odstotkov normalnega obroka za ameriškega vojaka. Amerškemu poveljniku taborišča sem se pritožil, da krši Ženevsko konvencijo, pa mi je zabrusil: "Kar pozabi na konvencijo. Nobenih pravic nimate."¹

Že po nekaj dneh je umrlo veliko ujetnikov, ki so prišli v taborišče popolnoma zdravi. Videl sem človeka, ki je vlačil trupla proti vhodu, tam pa so jih metali na kamione in odpeljali.²

Neki 17 letni fant, ki je lahko v daljavi opazoval svojo vas, je nenehno stal ob ograji in jokal. Nekega jutra pa so ga zaporniki našli ustreljenega. Stražarji so truplo privezali na ograjo in ga pustili tam za opozorilo drugim. Zapornike so prisilili, da so hodili mimo trupla. Mnogi so vpili: "Morilci, morilci!"³ Za kazen jim je poveljnik za tri dni vzel še tiste najskromnejše obroke. "Za nas, ki smo bili že povsem oslABLJENI od stradanja, je bilo grozno; za mnoge pa je to pomenilo gotovo smrt."⁴

Toda to ni bil edini primer, ko jim je poveljnik taborišča odrekel hrano.

Vojak Heinz T.* je ravno dopolnil 18 let, ko so ameriški vojaki 18. aprila vstopili v njegov oddelek v bolnišnici. Vse paciente so odpeljali v taborišče v Bad Kreuznachu. Heinz je imel na sebi le kratke hlače, čevlje in majico, ko so ga nagnali v taborišče in ga pozneje s še tisoči drugih premestili v Bretzenheim. Taborišče se je raztezalo vzdolž ozkega polja, stisnjenege med podeželsko cesto in dolgo, gričevnato verigo na severu. Tam je bil zaprt nekaj tednov brez strehe nad glavo, z zelo malo vode in skoraj nič hrane, ter brez pisem in brez kakršnegakoli znamenja, da kdo od njegovih ve, v kakšnem položaju je. Večina ujetnikov je prebežala z ruske fronte in ker niso bili iz istih enot, se jih je v taborišču le malo poznalo med seboj.

"Američani so bili do nas zares umazani," je rekel Heinz T. Na začetku, ko je bilo v ogradi še kaj dreves, so nekateri ujetniki lomili veje, da bi si zakurili. Toda stražarji jim tega niso dovolili. V nekaterih ogradah jim niso dovolili izkopati niti zasilnih zavetišč. "Trava je bila naša edina hrana," se spominja. Ko je ozelenel oreh, so nekateri trgali liste, da bi jih žvečili ali kadili. Nekajkrat je taborišče prav počasi in povsem nizko preletavalo majhno letalo, ter se vedno znova vračalo. Možje so ugotovili, da jih fotografirajo – verjetno za kakšno ameriško revijo ali časopis.

Takoj, ko si je sezul škornje, so mu otekli gležnji. Ko je otekline nekoliko splahnela, si jih je hotel spet natakniti, vendar ni šlo, zato si jih je ponoči podložil pod glavo. V enega je vtaknil vrečko kave, kakršne so Američani delili ujetnikom. Mislil si je: "Tole kavo vzamem s seboj domov, ko me izpustijo. Tako veseli bodo doma." Nekega jutra ni bilo niti škornjev, niti kave. On pa je sedel in jokal.⁵

* Priimek je bil umaknjen na njegovo zahtevo.

DRUGE IZGUBE

Toda še zdaleč ni bil najmlajši v taborišču. Med ujetniki so bili šest let stari otroci, mlade noseče ženske, moški starejši od šestdesetih let. Ker v taboriščih za razorožene vojake niso delali nobenih popisov ujetnikov, v taboriščih vojnih ujetnikov pa so vse sezname v petdesetih letih uničili,⁶ nihče ne ve, koliko je bilo med ujetniki civilistov, toda francoski podatki kažejo, da je bilo med približno 100.000 ljudmi, ki so jih Franciji kot prisilno delovno silo izročili Američani, kar 32.640 žensk, otrok in starejših ljudi.⁷ Ko je podpolkovnik Valentine Barnes 22. aprila pisal poročilo o taborišču Bad Kreuznach, je med drugim omenil, da se je "v ogradi A-3 ženski vojni ujetnici rodil otrok ženskega spola."⁸

Serviser tankov George Wiess je povedal, da je bilo njegovo taborišče ob Renu tako napolnjeno, da "niti ležati nismo mogli. Ponoči smo se sede naslanjali eden na drugega. Najhujše pa je bilo pomanjkanje vode. Tri dni in pol je sploh ni bilo. Pili smo lasten urin. Ogabno je bilo, toda kaj nam je preostalo drugega? Nekateri so se plazili po tleh in lizali zemljo, da bi dobili nekaj vlage. Tako sem oslabil, da se bil že povsem na koncu, ko smo končno dobili nekaj malega vode. Če je takrat ne bi bilo, bi najverjetneje umrl. Toda povsem blizu je bil Ren. Stražarji so nam preko žice prodajali vodo in cigarete. Cigareta je stala 900 mark. Na tisoče sem jih videl umreti. Potem so trupla odvedli iz taborišča in jih s tovornjaki odpeljali."⁹

V tistem času je bilo v ogradah v Bad Kreuznachu trikrat več ujetnikov, kot je bilo načrtovano.¹⁰ Ker so bile njihove uniforma in zemlja, na kateri so ležali, nevarno okužene, ljudje pa zelo slabotni, je bilo v gneči za tiste, ki so bili v bližini bodeče žice, zelo nevarno. Medicinska poročila govorijo o zelo visoki smrtnosti zaradi sepse (zastrupitve krvi).

Po mesecu dni v Bad Kreuznachu, ko se je Heinzu T. dozdevalo, da glede na razmere niti ni umrlo tako veliko ljudi, so ga izročili Francozom, skupaj s približno 2 milijonoma drugih,

kot se je govorilo. Toda govorice so bile popolnoma napačne; Francozi so sprva zahtevali 1,7 milijona ujetnikov, potem pa so v pogajanjih prišli do številke 1,3 milijona ljudi, ki naj bi pomagali pri obnovi države. Ko se je Heinz oziral po sestradanih možeh v raztrganih uniformah, umazanih, opotekajočih in mrkih pogledov, je pomislil: "Tole bo zelo nenavadno darilo Francozom." Potem so jih naložili na vlak in odpeljali v Rennes v Bretaniji.

V Rheinbergu so desetletnemu Herbertu Thelenu dovolili, da je svojemu očetu odnesel hrano v taborišče, ki je bilo tri kilometre zahodno od mesta. Skozi žično ograjo jo je potisnil do očeta, ki je sedel ob poti poleg ograje. Oče Thelen ni še nikoli doživel, da bi se komu v taborišču zgodilo kaj podobnega.¹¹

Eden od ujetnikov je napisal sporočilo, ga ovil na kamen in vrgel na cesto, ki je vodila proti Rheinbergu. Neki domačin je sporočilo našel in ga shranil. Napisano je bilo na rjavem ovojnem papirju in je zdaj že zelo potemnelo, še vedno pa je mogoče prebrati: "Dragi bralec, prosim, lepo prosim, pošljite meni in kameradu paket kuhanega krompirja in soli. Strahotno sva lačna. Čakala bova ob stražarskem stolpu na poti ob ogradi. Prosim, napišite na paket, da je za narednika Jakoba Lohra, taborišče E."¹²

50 letni narednik z doktoratom je v Rheinbergu pisal dnevnik s črnilom na toaletni papir. * Napisal je:

Taborišče Rheinberg, 17. maj 1945

Ponavadi ležim na zemlji. Kadar je vroče, se zavlečem v zemljanko. Na sebi imam plašč in škornje, vojaško kapo pa si navlečem na ušesa. Za vzglavje mi služi vojaška torba, v

* ZaporNIK je prosil, naj ga ne imenujemo z imenom in priimkom. Odlomke iz dnevnika je objavil Kurt W. Böhme v *Die deutschen Kriegsgefangenen in amerikanischer Hand, Die deutschen des Zweiten Weltkriegs*, Bielfield, 1973, 10. zvezek, 13. poglavje, str. 309.

kateri imam srebrno žlico in vilico. Med nevihto se je name zrušila stena moje zemljanke. Plašč in nogavice so skoz in skoz premočeni.

Ponoči nemirno blodim po taborišču. Vidim vzbajati mesec in iz bližnjega gozda slišim petje slavcev. Recitiram Goetheja in da ne bi zaspal, se sam s seboj prepiram o Nietzschejevem življenju in delu.

Kameradi se pritožujejo, ker so končali v taborišču. Prepričujem jih, naj ne ustavljajo pogleda na žični ogradi, raje naj gledajo v daljavo.

Pogosto si pojem 'Misli so svobodne, nihče jih ne pozna...' in še zlasti imam rad verz o zapornikih.

Nekateri ob večerih prepevajo nemške narodne pesmi. Petje ljudi povezuje.

Protestanti in katoliki skupaj molijo, toda omejenost njihove molitve me ne more zadovoljiti.

Meditiram na temo 'tebnike mišljenja'. Predstavljam si, da predavam študentom. Lahko bi napisal priročnik z naslovom 'Delavnica za intelektualce'.

Doma sem imel vedno pri roki literarne vire. Tukaj, v taborišču, se moram zanesti le na svoje misli in spomin.

Novi načrt: napisal bom lastno zbirko molitev. Tisto, kar se zdi pomembno meni, bo morda kaj pomenilo tudi drugim.

Hvala bogu, da sem tukaj, v tem taborišču. Nikjer drugje ne bi mogel biti tako zatopljen v svoje misli in nikjer ne bi videl tako razgaljenega človeštva. Niti verjeti ne bi mogel, da so zmagovalci sposobni tolikšne okrutnosti.

Rheinberg, 19. maja 1945

Protestantska večerna molitev: povsem dogmatski pristop – pripravljene moramo biti, da bomo sprejeli svetega duha.

Vnela sta se mi dva prsta na roki. Mladi študent medicine mi je povil rano. Če ne bo bolje, me bodo poslali v vojaško

bolnico. S študentom se pogovarjam o izprijenosti vojakov. Moja poslednja želja glede otrok: dolžni bodo obraniti močno in živo vez z obdelovanjem zemlje. Vsi naši predniki so bili kmetje. Če bo le mogoče, si morajo moji otroci pridobiti zemljo in živeti od zemlje. Tisti, ki niso sposobni dokončati univerzitetnega študija, bi morali biti kmetje.

Nacisti, topničarji in tankisti zapuščajo taborišče, verjetno odbajajo na prisilno delo. Dolga razprava med preostalimi o tem, katera usoda je boljša: stradati v taborišču ali prisilno delati zunaj in upati na večji obrok hrane. Nekateri poskušajo zbežati. Nekatere ujamejo, drugim uspe. Redki poskušajo. Eden mi je pripovedoval: "Splazili smo se pod žično ograjo. Nenadoma je ropotalo z vseh strani. Stražarji so nas opazili. Eni so šli naprej, drugi so se obrnili. Zasedovanje beguncev. Nekaj jih je dvignilo roke in se predalo. Takoj so jih brez milosti postrelili. Vrgel sem se na tla in se delal mrtvega. Stražar me je brcnil, vendar se nisem premaknil. Ko je odšel, sem se splazil pod žico nazaj v taborišče. Pobeg mi ni uspel, ampak vsaj živ sem ostal."

Žal mi je, da ne znam več pesmi na pamet.

Meditacija: Bog je ljubezen, ljubezen je bog; bog je resnica, resnica je bog; bog je dobrota, dobrota je bog; bog je popolnost, popolnost je bog.

*Vse je Božje, kar je vzhodno,
Bog zaboda je vladar,
Na sever, jug, v vse smeri
spokoj na zemlji pod njegovim varstvom. – Goethe*

Goethejev dub, božji dub, me obranja pri življenju.

Če preživim to taborišče, bom uredil zbirko pesmi pod naslovom Tolažba in zabvala.

Dobil sem štiri krompirje. Kakšno razkošje!

Labko si predstavljam, da bi živel kot menih, kajti revščino, vzdržnost in pokornost z labkoto prenašam, če imam le dovolj časa za premišljevanje. Misliti je moja strast.

Rheinberg, 20. maj 1945 (binkošti)

Zjutraj protestantska maša, na prostem seveda. Molitve. Duša mora prevladati nad telesom. Začenjam razumevati Jasperjeva stališča o cerkvi, ko pravi, da je njena dolžnost pripraviti množice na absolutno in večno. Morda ima prav, ko trdi, da filozofija labko pomaga le redkim izbrancem.

Kako dolgo bomo še brez zavetja, brez odej in brez šotorov? Včasih je imel vsak nemški vojak zavetje pred vremenom. Vsak pes je imel svoj pesjak, v katerega se je zavlekel pred dežjem. Celo divjaki imajo boljša bivališča. Diogenes, Diogenes, ti si imel vsaj svoj sod.

Rheinberg, 21. maj 1945

Molitev je treba razumeti s človeško psihološkega stališča in ne s teološkega. Prevladujoče načelo mora biti razum. Spet je začelo delovati. Brezup. Najprej sem si poiskal zavetje pod majbnim drevesom. S hrbtom sem se stisnil k porušnemu zidu, da sem se vsaj z ene strani zavaroval pred dežjem in vetrom. Pozneje sem se po lestvi spustil v majbno klet, ki je bila že polna ljudi. Tam sem kot kralj čepel nekaj ur. Potem pa sem moral spet ven, kot navaden vojak.

Rheinberg, 22. maj 1945

Rablo dežuje. Ostal v zemljanki. Moker.

Zgodba o kartonski škatli: V taborišče nam v velikih kartonskih škatlah vozijo obroke hrane. Če škatle razdreš, labko služijo kot ležišče. Karton je dolg meter in dvajset, širok pa približno kot telo, tako da kar dobro zaščiti pred vlago. Zdravnik vsak dan razdeli kakšnih 25 'postelj' tistim, ki nimajo šotora, odeje ali plašča. Pošteno povedano, jaz nisem

med tistimi, ki bi bili upravičeni, ker še vedno imam plašč. Ko sem prvič poskušal priti do kartona, je bilo ob osmih zjutraj v vrsti že več kot 25 ljudi. Naslednjega jutra sem se zbudil že ob pol sedmih, pred budnico. Srečnež! Dobil sem svoj karton. Navdušeno sem si ga odnesel v svojo jamo. To je moja najdragocenejša lastnina in jo imam ves čas pri sebi.

Wolfgang Iff je povedal, da so iz njegove ograde v Rheinbergu, v kateri je bilo približno 10.000 ljudi, vsak dan odpeljali kakšnih 30 do 40 trupel.¹³ Kot član skupine, ki je morala skrbeti za odstranjevanje mrtvih, je Iff dobro vedel, kaj se dogaja. Dobival je dodatne obroke hrane, da je zmogel odnašati mrtve do vhoda v taborišče, tam pa so jih naložili na samokolnice in odpeljali do velikih kovinskih barak. Tam so Iff in njegova skupina mrtve slekli, odlomili polovico njihovih aluminijastih identifikacijskih značk, trupla pa nalagali v plasteh po petnajst do dvajset, vrgli čez njih nekaj lopat živega apna in spet naložili plast trupel, dokler ni bila skladovnica visoka dober meter. Osebnih predmetov mrtvih so pospravili v vreče, ki so jih prevzeli Američani. Nekateri so umrli zaradi gangrene, ko so zmrzovali v ledenomrzlih aprilskih nočeh. Bili so tudi takšni, med njimi štirinajstletni fant, ki so bili prešibki, da bi se med opravljanjem potrebe obdržali na hlodih, položenih preko jame, ki je predstavljala laltrino. Padli so in utonili v človeških iztrebkih. Nekateri so še pravi čas izvlekli in ti so seboj odnašali blato med ostale kamerade. Kakšen dan jih je umrlo tudi več kot dvesto. Podobno je bilo v drugih ogradah. "Potem so prišli tovornjaki in odpeljali ta žalostni tovor," pravi Iff. "Kako pošastni prizori!"¹⁴ Zapornikom niso nikoli povedali, kam vozijo trupla, toda nemški gradbeniki v petdesetih letih, nato pa v osemdesetih še iskalci množičnih grobišč, so v okolici Rheinberga odkrili človeška okostja z aluminijastimi značkami nemških vojakov iz druge svetovne vojne.

Trupla so eno ob drugem ležala v velikih skupinskih jamah, v nobenem primeru pa niso našli ostankov krst in nagrobnikov.¹⁵ Kot je povedal nekdanji ameriški vrhovni državni tožilec Francis Biddle, je bil povojni nemški črni trg poln ur in nakita, ki so ga pobrali mrtvim ujetnikom. Sam je obiskal velik črni trg v Tiergartenu v Berlinu in svoji hčeri je sporočil, da je tam "grozljivo ... Bilo je nekaj tisoč trgovcev. Naš mehanik je prodal svojo uro za 400 dolarjev, pet škatel cigaret pa po 100 dolarjev za škatlo. Vodič nam je včeraj povedal, da je zaslužil že 8000 dolarjev, nazaj pa jih je pretihotapil s pomočjo varnostnika, ki se je udeležil Potsdamske konference. Z denarjem si bo v Michiganu kupil farmo. Ure so bile menda last mrtvih nemških ujetnikov."¹⁶

Dolgo je bila glavna težava v Rheinebergu prenapolnjenost taborišča. V vsaki ogradi, ki je merila 300 metrov po dolžini in širini, naj bi bilo 10.000 ljudi, v resnici pa jih je bilo na začetku kakšnih 30.000. Na osebo so bili približno trije kvadratni metri prostora.

Zapornik Thelen je sinu čez ograjo zašepetal, da vsak dan umre od 330 do 770 ujetnikov.¹⁷ V celotnem taborišču je bilo takrat od 100.000 do 120.000 ujetnikov.

Pri ameriškem poveljniku taborišča so protestirali duhovniki iz Rheineberga, podprl pa jih je tudi nadškof iz Koelna, ki naj bi o tem pisal tudi neposredno papežu Piju XII. Toda papež je ostal gluha še iz časov, ko so delovala Hitlerjeva koncentracijska taborišča smrti in je nadaljeval s svojo politiko.

Kako, da so lahko častniki srednjega ranga in zdravniki ob pogledu na vse to komaj pokazali kaj zanimanja in skrbi? Njihova brezčutna poročila in statistike so osupljivo drugačna od pripovedi, protestov, dnevnikov in risb ujetnikov, od prošenj duhovnikov in od tistega, kar pripovedujejo velikanske številke o *dru-gih žrtvah*, ki so zapisane v poročilih o smrtnosti v taboriščih.

Vsaj delen vtis o razpoloženju teh sicer razumnih in učinkovitih ljudi, ki so bili izšolani za reševanje človeških življenj, dobimo, če prebiramo njihova dnevna poročila. Polkovnik C. H. Beasley, ki je aprila skupaj s polkovnikom Masonom napisal srhljivo poročilo o stanju v taboriščih ob Renu, je 30. aprila takole poročal o razmerah v Rheinbergu: "Taborišče je dobro organizirano in dobro vodeno. V zadnjih 48 urah je bilo tukaj sedem mrtvih ... V Sinzigu je bilo pet mrtvih, domnevno zaradi izpostavljenosti mrazu."¹⁸

Veliko pove izraz *domnevno*. Poročila o stanju je Beasley dobival od taboriščnih poveljnikov, ki niso imeli nobene želje, da bi sami sebe obtoževali zločinov. Zakaj je torej Beasley uporabil izraz *domnevno*? Vedel je, da ujetniki niso zavarovani pred vremenom, saj je sam opisoval, kako so v samih srajcah zmrzovali, ko je padala sodra. Zato je zelo pomenljivo, ko vrže senco dvoma na domnevo o smrti zaradi izpostavljenosti, *ne da bi povedal zakaj*. Poročilu ne oporeka; le ogradi se od obtožbe, ki jo poročilo vsebuje. Izraz *domnevno* uporabi Beasley zgolj zato, ker obtožbi ne želi dajati lastne pritrditve. Nenaavadno, kajti le nekaj vrstic naprej bolj ali manj izrecno potrjuje, da so smrti nastopile prav zaradi izpostavljenosti, ko opisuje starejše in slabotnejše, ki so "nesposobni preživeti v razmerah, ki so jim izpostavljeni. Sedemsto jih je v šotorih. V Sinzigu so med ujetniki tudi starci, invalidi in slabotni."

Zelo zgovorno je tudi to, da Beasley navaja na videz veliko število ujetnikov, ki so v šotorih (700), ne omenja pa, da jih je kakšnih 90 tisoč brez kakršnegakoli zavetja.

Trditvi, da je taborišče *dobro organizirano* in *dobro vodeno*, lahko pomenita samo dvoje: da so ujetnike potresli z DDT in preprečili izbruh epidemije tifusa, ki bi lahko zajela vsa taborišča s stražarji vred in se nato razširila na celotno Nemčijo.¹⁹ Vtis je, da se Beasley kolikor je mogoče izogiba povedati resnico o tistem, kar je videl, najverjetneje zato, ker sicer obžaluje, ne

more pa si privoščiti, da bi spisal obtožnico proti ameriški vojski.

V svojem poročilu pravi, da je naročil 1600 odev za poljsko bolnišnico v Lintfortu, "ki služi potrebam taborišča vojnih ujetnikov v Rheinbergu". Če besede ameriškega armadnega zdravnika vzamemo dobesedno, si lahko predstavljamo, da je bila v Lintfortu bolnišnica, v katero so sprejemali bolnike iz Rheinberga, da bi jim reševali življenja. Toda v Lintfortu v tistem času ni bilo bolnišnice, saj je poveljnik taborišča šele 10. maja po velikih pritiskih z odporom privolil, da so na delu taborišča postavili nekaj šotorov za bolnike. Po mnogih prošnjah pa je dovolil Greti Schweitzer, Herti Brandt in očetu Borgmannu, da so v Lintfortu preuredili nekaj hiš v bolnišnico - toda le pod pogojem, da so vsa potrebna sredstva in osebe zagotovili sami nemški civilni prebivalci. Pozneje so jim pripeljali tudi nekaj zdravil, večinoma pa je šlo za DDT.

Beasley, ki je poročal tisto, kar so mu povedali po telefonu, verjetno ni vedel, da je večina takoimenovanih 'vojaških bolnišnic' le prostor, kamor odvažajo umirajoče, da bi jih umaknili pogledom drugih ujetnikov in jih pustili umreti brez vsake oskrbe, toda v priročni bližini njihovih grobov.²⁰

Pritiski na Beasleyja, da je opravičeval, olepševal in prikrival, so morali biti strahotni. Njegovi kolegi iz zdravniškega zbora, ki so opravljali obsežne raziskave o smrtnosti in obolelosti v taboriščih, so poročali le 10 odstotkov tistega, kar so v resnici ugotovili.

Beasley tudi če bi hotel, ne bi mogel biti natančnejši. Razdalje med taborišči po uničenih cestah so bile v enem dnevu nepremagljive, on pa je moral oddajati dnevna poročila. Poročilo, ki ga je napisal 30. aprila, na dveh straneh opisuje stanje četrtr milijona ujetnikov.

Vse, na kar se je lahko oprl, so bili telefonski klici vznemirjenih taboriščnih poveljnikov, ki pa tudi sami niso nikoli pomočili

svojih zloščenih škornjev v okuženo blato v ogradah. V Remagenu so na Beasleyjevo zahtevo kar na vhod nabili opozorilo: "Pozor, tifusna vročica."²¹

Smrtnost v Rheinbergu in Remagenu, o kakršni je poročal Beasley, je bila toliko nižja od števil, ki so jih navajali ujetniki, raziskava operativnega štaba evropskega bojišča, poročilo 12. armadne skupine in Eisenhowerjev štab, da so bili podatki povsem nezdružljivi; ali se je motil Beasley, ali pa vsi drugi. Verjetno pa je, da se je Beasley tukaj že zlomil in se pridružil veliki prevari, ki se ji sam ni mogel upreti. Ko je moral poročati o očitnih lažeh, se je zatekel v brezbržnost. Toda za razmere ni bil sam odgovoren; nekaj časa se je poskušal zoperstavljati, potem pa je obupal. Za grižo, ki je bila med poglavitnimi vzroki smrti, je napisal: "Poskrbeti je potrebno za ustreznejšo zdravstveno množično oskrbo. S trenutnimi zmogljivostmi se potrebnim ukrepom ni mogoče niti približati."²²

Toda 30. aprila je bil še vedno zvest svojemu poklicu: poročal je, da je poslal zahtevo za nujne medicinske potrebščine in pričakuje, da bodo dostavljene v taborišča, čeprav se zaveda, da lahko zgolj blažijo, ne pa tudi zdravijo resnične vzroke bolezni – stradanje, prenaseljenost in izpostavljenost.

Kaže pa, da se je Beasley hitro zavedel, da se ukvarja s simptomi, ne pa v vzrokom – z okrutno brezbržnostjo. Po nekaj tednih je glede tiste zahteve po odejah za deveto poljsko bolnišnico ugotavljal: "Bolnišnice za vojne ujetnike bi nujno potrebovale barake, odeje, poljske kuhinje in opremo. Glavni intendant je bil obveščen, vendar trdi, da nič od tega ni na voljo." Beasley se je začel spreminjati: sam je začel opažati in opozarjati na okrutnosti, ki jih je prej označeval kot 'domnevne'. Kaže, da se je vedno bolj zavedal brezbržnosti 'na vrhu'.²³

Vendar pa ni protestiral. Morda tudi zato, ker ni mogel verjeti v resnične razloge tega dogajanja.